

БОЛАЛАР МУСИҚА ВА САНЪАТ МАКТАБЛАРИ ЎҚУВЧИЛАРИ УЧУН ЗАРБЛИ ЧОЛҒУЛАРДА (КСИЛОФОН, МАРИМБА) ЎҚИТИШ МЕТОДЛАРИ

Эркинжонов Ботир

*Ўзбекистон давлат консерваторияси
“Пуфлама ва зарбли чолғулар” бўлими*

II босқич магистри

Илмий рахбар: доцент Измаилов А.М.

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада Болалар мусиқа ва санъат мактабларида зарбли чолғуларда ўқитиш услубиётлари, ўқувчилар билан ихтисослик фанининг ўтиш назарияси ва амалиёти ҳақида кенг ёритилиб берилган. Қолаверса ксилофон, маримба чолғулари таълими бўйича ушбу соҳаларнинг ижро техникасини ўзлаштиришнинг ўзига ҳос босқичлари санаб ўтилади.

Калит сўзлар: зарбли чолғулар, маримба, ксилофон ансамбль, оркестр, жанр.

Мусиқа –маданий ҳаётимизда кенг ўрин тутган, инсон шахсиятини ривожлантиришда муҳим аҳамият касб этадиган санъат туридир. Мусиқа тарбияси тарбиянинг асосий ва мураккаб қирраларидан бири бўлиб, атрофдаги гўзал нарсаларни тўғри идрок этишга ва кадрлашга ўргатади. У инсонни юксак дид билан қуроллантиради ва маънавий дунёқарашини шакллантиради. Инсон хиссиётига кучли таъсир кўрсатиш имкониятига эга бўлиб, ўқувчиларни нафосат оламига олиб кириш ва ғоявий-ахлоқий тарбиялашнинг муҳим воситаларидан бири ҳисобланади. Миллий маданиятимиз бобокалони Абу-Наср ал-Форобий “Бу фан таннинг соғлиги учун фойдалидир”¹, деган эди. Мусиқа инсонга тез таъсир этувчи эмоционал хиссиётни актив ривожлантирувчи воситадир. Инсон мусиқа билан она алласи орқали танишиб, умрбод мусиқадан завқ топади ва мадад олади ҳамда инсон рухиятини ажралмас қисми бўлиб ҳисобланади. Мусиқадан турли озуқа олиш учун инсон юксак маданиятли, соф қалб эгаси, гўзалликни хис эта оладиган, ўз касбига, Она ватанига меҳр қўйган бўлиши керак. Шу боис ўқувчиларда инсон маънавиятининг таркибий қисми бўлган мусиқа маданиятини тарбиялаш, мусиқа тарбиясининг бош мақсади бўлиб туради. Бу олий мақсадни амалга ошириш учун мусиқа ўқитувчисининг олдида қўйилган вазифалар қуйидагилардир:

¹ Тўраназаров Н. «Мусиқа ўқитиш методикаси ва мактаб репертуари» Термиз 2006

1. Ўқувчиларда мусиқа санъатига бўлган қизиқиш ва мухаббатни ошириш.
2. Мусиқий фаолиятлар жараёни бадиий ижодкорлик ва ҳис-туйғуларни ривожлантириш.
3. Асарларнинг бадиий –ғоявий мазмуни воситасида ўқувчиларни ахлокий-эстетик тарбиялаш.
4. Мусиқа дарсларида касб-хунар ва меҳнатга нисбатан ўқувчиларда иштиёқ уйғотиш каби ишларни амалга ошириш керак.

Чолғу ижрочилиги санъати мунтазам равишда ривожланиб, сайқалланиб борадиган ижодий жараён бўлиб, ушбу тизимнинг барча босқичларида ёш созанда назарий ва амалий билимларни етарли даражада ўзида шакллантира олиши ҳамда билим кўникмаларни тўлиқ мустахкамлаш имкониятларига эга бўлади.

Ҳозирги кунда Ўзбекистон мусиқа таълими тизимида болалар мусиқа ва санъат мактаблари, ихтисослаштирилган мактаблар, мусиқа ва санъат коллежлари ҳамда олий маскан – консерваторияда зарбли чолғулар таълими бўйича маримба, ксилофон чолғуларининг ижро техникасини ўзлаштириш ўзига ҳос босқичларидан иборат: бошланғич синфда – зарбли чолғулар билан танишиш, таёкчаларни тўғри ушлаш, ижрочиликга ҳос штрихлар, динамикалар ва чалиш услубларини эгаллаш; оддий машқлар орқали ўқувчилар учун мўлжалланган асарларни ўзлаштириш; ўрта маҳсус таълимида – ксилофон чолғусини ўрганиш билан бир қаторда маримба чолғу ижрочилик маҳоратини такомиллаштириш, маълум даражада мукамалликка эришиш; олий таълимда асосан мураккаб ижрочилик техникани янада мукамаллаштириш, мураккаб ва йирик мусиқа жанрдаги асарларни ўрганиш ва талқин этиш; яккасоз, камер ансамбл ва симфоник ва дамли чолғулар оркестр жамоаларда ижрочилик маҳоратини ошириш ҳамда профессионал ижрочи сифатида шакллантиришдир.

Ксилофон ва маримба чолғу услубларини ўрганиш ва унинг ижро техникасини ёш авлодга ўқитишдан асосий мақсад - ўзбек мусиқаси истиқболини миллий ва умумбашарий мумтоз анъаналарига бевосита боғлаш ҳамда янги мусиқий тафаккурни барпо этишда ўзига ҳос ижрочиликни устувор йўналиши этиб белгилашдир.

Чолғу ижрочилиги санъати мунтазам равишда ривожланиб, сайқалланиб борадиган ижодий жараён бўлиб, ушбу тизимнинг барча босқичларида ёш созанда назарий ва амалий билимларни етарли даражада ўзида шакллантира олиши ҳамда билим кўникмаларни тўлиқ мустахкамлаш имкониятларига эга бўлади.²

² Икромов И. “Урма зарбли чолғулар ансамбли” Т., 2015

Дастлабки дарсларда ўқувчига чолғу ҳақида умумий ахборот берилгандан сўнг, чолғуда ижро ҳолатини (постановка), созанданинг физиологиясидан келиб чиққан холда тўғри шакллантириш йўлга қўйилади. Ўқувчининг гавдаси, қўллари, бармоқларининг узун калталигини инобатга олиш ўқитувчининг зиммасида бўлиб, унга ўз вақтида эътибор бермаслик келажакда жиддий нуқсонларга олиб келишига сабаб бўлиши мумкин.

Республикамизда мусиқа ўқитиш методикасини шакллантиришда маҳаллий олимлар, методистлар, тажрибали ўқитувчиларнинг қатор изланишлари, ўқув қўлланмаларнинг ахамияти катта бўлди. Бадиий педогогиканинг методика соҳасидаги сўнгги ютуқлари тингловчиларларни педогогика фаолиятига тайёрлаш, уларни методик билим ва маҳоратлар билан қуроллантириш, мусиқа ўқитиш методикасини эгаллашга ёрдам беришни, асосий мақсад қилиб қўйган. Бу мақсадга эришиш учун амалий машғулотлар мобайнида узоқ ижодий меҳнат қилиш талаб этилади.

Келажак ёш авлодни тарбиялашда қўлланадиган замонавий методларини белгилайди. Методика, таълим-тарбия жараёнида ўқитувчининг ўқувчилар билан ишлаш усулларининг, мазмунини англатади. Мусиқа ўқитиш методикаси ўқитувчидан истеъдод, қобилиятлари ва иштиёқлар мавжуд бўлиниши талаб этилади, чунки санъат педогогикаси машаққатли ва жуда масъулиятли соҳадир.

Хозирги кунда мусиқа ўқитиш методикаси бирданига келиб шаклланган фан эмас, балки, бунга қадар мазкур фанни шаклланиши ижодий ва мураккаб тараққиёт йўлини босиб ўтган.

Фойдаланилган адабиётлар.

1. Икромов И. “Урма зарбли чолғулар ансамбли” Т., 2015
2. Ражабий Ж. “Ижрочилик санъати тарихи” Т., 2020
3. Тўраназаров Н. «Мусиқа ўқитиш методикаси ва мактаб репертуари» Термиз 2006
4. Шукуров Ж. “Жамоа ижрочилиги ва услубиёти” Т., 2012